

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни

«СТИЛІСТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ»

(для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта.

Українська мова та література»)

(Електронне видання)

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
української філології та
журналістики
Протокол № 5 від
04.11.2021

Сєверодонецьк 2021

УДК 811.161.2'271

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Стилістика сучасної української мови» (для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта. Українська мова та література») (Електронне видання) / Уклад.: О.А. Карловас, О.Л. Кравченко. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 44 с.

Представлено завдання до практичних занять з дисципліни «Стилістика сучасної української літературної мови», які орієнтують студентів на глибоке осмислення змістової і стилістичної структури текстів, формування поняття стилістичного потенціалу мовних одиниць різних рівнів, сприяють виробленню вміння вживати мовні засоби відповідно до теми, мети та сфери спілкування.

Методичні матеріали розраховані на здобувачів вищої освіти денної форми навчання.

Укладач:

О.А.Карловас, ст. викладач
О.Л. Кравченко, к.філ.н., доцент

Рецензент:

І. Я. Глуховцева, к.філ.н., доцент

Вступ

Дисципліни мовознавчого циклу разом з іншими суспільними та гуманітарними науками, забезпечуючи мовну підготовку майбутніх учителів української мови та літератури, передбачають глибоке й усебічне вивчення системи і структури національної мови, аналіз та опис лінгвістичних одиниць усіх рівнів. Важливим складником у формуванні мовної компетентності фахівця є уміння та навички стилістично диференціювати мовний матеріал відповідно до потреб спілкування, рольових характеристик умов і ситуації мовлення.

Дисципліна "Стилістика сучасної української літературної мови" покликана подати стилістичну систему української мови в її довершеній, поліфункційній формі; науково обґрунтовану систему функціонування мовних засобів у різних суспільних сферах; сформувати у здобувачів вищої освіти чітке розуміння основних теоретичних засад стилістики й культури мовлення, їх зв'язку з іншими галузями мовознавства та сумісними науковими дисциплінами; домогтися засвоєння стилістичних норм літературного мовлення; розвинути чуття естетики мовлення; виробити стійкі навички стилістичного аналізу текстів; формувати вміння будувати зв'язки, стилістично диференційовані висловлювання.

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачі вищої освіти таких здатностей:

- визначати мовленнєву системність стилів сучасної української мови, що утворюється в процесі мовленнєвої діяльності з мовного матеріалу під дією позамовних чинників;
- виділяти й пояснювати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах усіх стилів сучасної української літературної мови;
- застосовувати стилістичні прийоми, способи використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови;
- оцінювати стилістичні можливості мовних засобів;
- свідомо добирати найдоцільніші фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі і граматичні засоби в усному та писемному мовленні відповідно до задуму, стилю й експресивно-емоційної спрямованості;
- редагувати тексти з помилками й конструювати стилістично довершений текст будь-якого стилю та жанру.

Унаслідок вивчення даного навчального курсу здобувач вищої освіти набуде таких компетентностей, як:

1. (ЗК1) Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (мовно/мовленнєва компетентність):
2. (ФК1) Здатність формувати компетентного мовця, національно свідому мовну особистість з прагненням до вивчення української мови, яка комунікативно доцільно й виправдано користується засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування.

3. (ФК13) Здатність аналізувати мовні одиниці, визначати їх взаємодію та характеризувати мовні явища й процеси, що їх зумовлюють.
4. (ФК14) Здатність застосовувати знання про систему та норми української літературної мови у практиці навчання ЗСО, надавати консультації з дотримання норм літературної мови та культури мови.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин /4 кредити ECTS.

Рекомендований розподіл навчального часу

Форма навчання	Кредитні модулі		Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація
	кредитів	годин	лекції	практичні заняття	самостійна робота ЗВО	
Денна	4	120	14	28	78	екзамен
Заочна	4	120	2	4	114	екзамен

Методичні вказівки до проведення практичних занять

Важливим завданням практичних занять є сприяння засвоєнню здобувачами вищої освіти ключових понять курсу, оскільки це впливає на формування професійної мовленнєвої компетенції й уможлиблює подальше засвоєння стилістичних тем. Корисним в опануванні теоретичних засад буде укладання словника мовностилістичних понять.

Основні стилістичні уміння на практичному занятті можна виробити через спостереження над мовою зразкових текстів різних стилів мовлення, стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, аналіз і характеристику виражальних мовних засобів, редагування текстів, добір лексичних, морфологічних і синтаксичних синонімів, конструювання речень і зв'язних текстів різних типів і стилів мовлення.

Доцільним на практичних заняттях буде ознайомлення здобувачів вищої освіти із сучасним станом розвитку української лінгвостилістики, науковою діяльністю мовознавців-стилістів (С. Єрмоленко, Л. Мацько, Н. Сологуб, А. Мойсієнка, О. Пономаріва та ін.). Заняття може проходити у формі доповідей студентів та обговорення ключових моментів за спрямовувальними запитаннями викладача. Бажано використовувати систему електронних презентацій для унаочнення повідомлюваного.

Ознайомлення зі стилями сучасної української мови передбачає осмислення поняття стиль, його полісемантичності та критеріїв виділення стилів шляхом опрацювання методичних наукових праць з цього питання (В. Виноградов, Г. Винокуров, Ш. Баллі). Важливим убачається зосередження на підстилях основних стилів, опрацювання особливостей епістолярію. Для набуття стилістичних умінь корисним буде складання власних текстів різних стилів, перероблення текстів на інший стиль, із внесенням маркованих одиниць. Важливою складовою заняття є читання поетичних текстів з

коментарями щодо фоностилістичних фігур та прийомів, використаних авторами.

Практичне заняття № 1

Тема: Історія та джерела стилістики

План

1. Історичний розвиток стилістичної науки.
2. Антична риторика як джерело стилістики.
3. Розвиток стилістики в Україні.
4. Джерела стилістичного збагачення української мови.
5. Біблійні, фольклорні джерела стилістики.
6. Розвиток вітчизняної риторики.

Завдання

1. Зробити презентацію на одне з питань плану (розподіляєте між собою в групі).

2. Перекласти текст українською мовою, визначити його стиль і підстиль.

Моя „она”

Она, как авторитетно утверждают мои родители и начальники, родилась раньше меня. Правы они или нет, но я знаю только, что я не помню ни одного дня в моей жизни, когда бы я не принадлежал ей и не чувствовал над собой ее власти. Она не покидает меня день и ночь; я тоже не выказываю поползновения удрать от нее, – связь, стало быть, крепкая, прочная... Но не завидуйте, юная читательница!.. Эта трогательная связь не приносит мне ничего, кроме несчастий. Во-первых, моя „она”, не отступая от меня день и ночь, не дает мне заниматься делом. Она мешает мне читать, писать, гулять, наслаждаться природой... Я пишу эти строки, а она толкает меня под локоть и ежесекундно, как древняя Клеопатра не менее древнего Антония, манит меня к ложу. Во-вторых, она разоряет меня, как французская кокотка. За ее привязанность я пожертвовал ей всем: карьерой, славой, комфортом... По ее милости я хожу раздет, живу в дешевом номере, питаюсь ерундой, пишу бледными чернилами. Все, все пожирает она, ненасытная! Я ненавижу ее, презираю... Давно бы пора развестись с ней, но не развелся я до сих пор не потому, что московские адвокаты берут за развод четыре тысячи... Детей у нас пока нет... Хотите знать ее имя? Извольте... Оно поэтично и напоминает Лилю, Лелю, Нелли...

Ее зовут – Лень (А. Чехов).

3. Прочитати уривки з «Книги Екклесіаст». Знайти вислови, успадковані сучасною українською літературною мовою. Визначити, до якої групи вони належать: прислів'їв, приказок, афоризмів, крилатих висловів?

1. Марнота марнот, – сказав Проповідник, – марнота марнот: усе марнота.

Яка користь людині з усіх її праць, над чим працює вона під сонцем?

Рід відходить і рід приходить, а земля застається навек.

Сходить сонце й заходить сонце, і на місце своє поспішає, щоб знову зійти;

Біжить на південь, кружеляє на північ, кружеляє в бігу своєму вітер,
І на круги свої повертається вітер;

Біжать усі ріки в море, – а море не переповниться,

До місця, куди всі ріки біжать, –

Туди вони всі продовжують бігти;

Все – марудність сама, і ніхто розповісти не вміє, –

Дивляться, не наситяться очі, слухають ,

не переповняться вуха.

2. Для всього свій час, і час кожній справі під небесами:

Час родитись і час помирати,

Час садити і час виривати посаджене,

Час убивати і час гоїти рани,

Час руйнувати і час мурувати,

Час плакати і час сміятись,

Час ридати і час танцювати,

Час розкидати каміння і час складати каміння,

Час обіймати і час уникати обіймів,

Час шукати і час дати загубитись,

Час зберігати і час витратити,

Час краяти і час зшивати,

Час мовчати і час говорити,

Час любити і час ненавидіти,

Є час для війни і час для миру.

3. Є зло, – бачив я під сонцем, –

Що від наділених владою йде облуда:

Глупоту поставлено на високі пости,

А достойні внизу пробувають.

Бачив я на конях рабів

І князів, які пішки йшли, наче раби!

Той , хто яму копає, –

до неї впаде,

А той, хто валить мур, –

зазнає укусу змії.

4. виправити помилки у зворотах.

Бархатний сезон, бумажні салфетки, поговорити по душам, знімати квартиру, керуючий відділом, переймати досвід, по обох сторонах дороги, через пару хвилин, пам'ятник Лесі Українки, хлопець високого зросту.

5. виправити хиби в поданих реченнях. Правку пояснити.

1. Людям сказали, що візьміть з собою речі і продукти на три дні.
2. Ми зараз, власне, не маємо жодного села або селища, які б відповідали архітектурному рівню сьогоднішнього дня.

3. Дозволити виборочний продаж комунальних будинків в особисту власність, які зв'язані з великими затратами на ремонт і підведенням комунальних вигод – опалення, води, каналізації, газу.

4. небезпека нападу кліщів більше загрожує тим, хто пасе худобу на лісових галявинах, лісорубам, а також тим, хто прийшов збирати гриби та ягоди.

Рекомендована література

1. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.– Режим доступу:

http://litmisto.org.ua/?page_id=7116

2. Дудик П. С. Стилїстика української мови: Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с. (Альма-матер) – Режим доступу:

http://litmisto.org.ua/?page_id=5394

Практичне заняття № 2

Тема 2. Текст як категорія лінгвостилїстики

План

1. Текст як об'єкт вивчення.
2. Ознаки тексту, типи текстів.
3. Поняття про дискурс.
4. Основні елементи тексту.
5. Закони текстотворення за вимогами стилю, підстилю, жанру.

Завдання

1. Прочитати виступ Ліни Костенко перед студентами Києво-Могилянської Академії „Гуманітарна аура нації, або дефект

головного дзеркала” (стаття додана в мудл). Виявити наявні в ньому названі елементи (див. нижче **). Пояснити доцільність їх використання.

** Серед основних елементів, які характеризують гарний текст, зокрема усний, насамперед публічний, німецький професор Гайнц Леммерман називає й такі: об’єктивність, ясність, Образність, цілеспрямованість, підтримування уваги, повторення, несподіваність, різноманітне змістове наповнення, лаконізм і – як каже дослідник, – не останнє місце посідає гумор і його різновиди – гостре слово та іронія (Леммерман Г. Учебник риторики. – М., 1997. – С.77–91).

2.Прочитати тексти, установити їх жанрову належність. На основі яких ознак ви робите свої висновки. Назвати, які екстралінгвістичні засоби варто застосувати, виголошуючи окремі частини тексту.

I. Знаний американський фінансист Дж. Сорос видрукував брошуру, присвячену національним проблемам. Мене вона зацікавила тому, що її автор належить до „синтетичної” американської нації, яка має всі ознаки ПОЛІТЕТНІЧНОЇ спільноти. Хоча від кожного, хто вариться в американському казані, можна чекати заперечення національних вартостей. Дж. Сорос засвідчив свою до них повагу. Але, окрім слова, є число. „Багато” чи „мало” національного потребує здорове суспільство? Таке суспільство Дж. Сорос називає ВІДКРИТИМ і порівнює його внутрішню структуру зі структурою води. Молекулярні зв’язки зумовлюють структурованість води, але водночас і її плинність: баланс цих якостей зумовлює спроможність води бути розчинником, здатним забезпечити взаємодію розчинених у ній сполук – відтак однією з найважливіших складових частин усього живого. Набуваючи при замерзанні жорсткої структури, вода втрачає ознаки „живого”, бо перетворюється в лід; надмір національного (ксенофобія, шовінізм, расизм) спричиняє виникнення ЗАКРИТОГО суспільства. Проте перегрівання перетворює воду в газ (пару), що є аналогією ХАОТИЧНОГО суспільства, яке виникає там, де повністю руйнується національна структура. Закритими є всі тоталітарні суспільства незалежно від того, що спричиняється до їх „замерзання” – ксенофобія, класова ворожнеча чи релігійна нетерпимість. Україна нині є сумішшю острівців тоталітарного льоду, плинних демократичних структур і викидів антинаціональної (антиукраїнської) та антидержавної (анти-Української) пари (В.Войтенко).

II. І цариця амазонок Біла Лебідь сказала:

– Мала сьогодні розмову з богами, і небагато втішного вони мені сказали, бо чоловіків, скільки б їх не забили, ми не здолаємо через слабкість та жалісливість нашу. Тому мені веліли боги вибрати з-поміж моїх войовниць найліпшу, найгарнішу, найжорстокішу і найсміливішу. І оце вибрала я тебе. Наказали боги, щоб послала і тебе у глибини часу через чарівництво, яке

одній мені виповіли боги наші. І ти покинеш нас, сядеш на коня і рушиш у ті глибини часу, несучи із собою і передаючи поколінням жіночого племені наше неупокорення і войовничий дух. Вряди-годи оживатимеш у світі, звісно, в жіночому тілі, і творитимеш те, для чого ми призначені, – мужовбивство. І за те прийматимеш жорстоку від чоловіків покару. Але не бійся і не вражайся, бо вбити тебе ніхто не зможе, адже ти посланниця богів наших у глибини часу. Кожна твоя чергова смерть буде лишень свідченням чи сигналом, що надійшов тобі час знову сідати на коня і мчати в нові покоління до нових людей. Але ти не змінюватимешся духом, бо в цьому твоє призначення. Але для того, щоб таке здійснилося, мусиш сказати мені: чи готова, войовнице, на такий подвиг?

І юна прекрасна істота, тонка в стані, але з м'язистим тілом, гордо скинула голову, блиснула залізною очима й мовила дзвінко, ніби вдаряла мідь об мідь:

– Готова, повелителько! Це не твоя і не моя воля, а наших богів. Через це не маємо вибору!

В.Шевчук

3.Визначити жанрово-стильові особливості представлених текстів. Підкреслити фразові й логічні наголоси, установити їх залежність від структури фрази, порядку слів.

I. І побачивши натовп, Він вийшов нагору. А як сів, то підійшли Його учні до Нього. І, відкривши уста Свої, Він навчати їх став, промовляючи:

...13. „Ви – сіль землі. Коли сіль ізвітріє, то чим насолити її? Не придається вона вже ні на що, хіба надвір була висипана та потоптана людьми.

14. Ви – світло для світу. Не може сховатися місто, що на верховині гори.

15. І не запалюють світильника, щоб поставити його під посудину, але на свічник, – і світить воно всім у домі.

16. Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця Вашого, що на небі.

17. Не подумайте, ніби Я руйнувати Закон чи Пророків прийшов, – Я не руйнувати прийшов, а виконати.

18. По правді кажу вам: доки небо і земля не минеться, ані йота єдина, ані жоден значок із Закону не минеться, аж поки не забудеться все” (Із Євангелія від Св. Луки).

II. Людина – істота вертикальна. Її життя вимірюється не кількістю років, а ступенями ціннісного сходження. Тобто можна прожити дуже багато років марно, а можна за короткий час досягти свого духовного космосу. Річ ось у чому. Підраховано, Що життя людини нараховує 700 тисяч годин. З низ 400тисяч вона використовує на сон, обслуговування тіла, їжу, фізичні вправи та ін. А на життя, власне внутрішнє життя людини, залишається 200 тисяч

годин... Це при тому, що ми витрачаємо два роки життя, щоб додзвонитися до свої знайомих, і рік життя – на пошуки речей вдома. Я не кажу вже, скільки годин ми витрачаємо перед світлофорами (С.Кримський).

Рекомендована література

- 1.Ковалик І. І., Мацько Л. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту. Київ, 1984.
- 2.Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ, 1980.
3. Статті: Висловлювання. Текст // Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2000.
- 4.Cook V. Discourse. Oxford, 1992.

Практичне заняття № 3

Тема: Стиль. Стиль викладу

План

1. Поняття стилю в лінгвостилістиці.
- 2.Стильова диференціація мови. Проблема класифікації функціональних стилів.
- 3.Стильові різновиди староукраїнської мови (у порівнянні із сучасною українською мовою).
4. Експресивність. Образність. Експресивні стилі.
5. Конотація.

Завдання

1. Записати за допомогою енциклопедій, словників визначення таких термінів: експресивний стиль, жанр, ідіолект, ідіостиль, об'єктивні стилі, підстиль, стилістичне значення, стиль індивідуальний, стильові різновиди української мови, суб'єктивні стиль, експресивність, емоційність, образність, конотація.

2. Визначити стиль, підстиль, сферу використання та призначення кожного з поданих текстів. Проаналізувати мовностилістичні особливості текстів.

I. Стаття 10.

Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин

України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Із Конституції України

II. МОЛИТВА ДО СВЯТОГО ДУХА

Господи, Царю Небесний, Утішителю, Душе Істини! Зглянься на мене і помилуй мене, грішного раба Твого, і відпусти мені недостойному і прости все, чим нагрішив я сьогодні, як людина, навіть і не як людина, а гірше скотини, вільні мої гріхи й невольні, відомі й невідомі, що через молодість або через недобру науку, або через зухвальство чи малодушність сталися: може, іменем Твоїм я клявся, або думкою кого погудив, або кого образив, або з гніву наклеп на кого навів, або прогнівився, або засмутив кого, або неправду казав, або невчасно спав, або коли вбогий до мене приходив - я йому не допоміг, або осудив брата мого, або підманув, або погордував перед ним, або коли молився, то думкою про земне дбав, або що розпутне подумав, або об'ївся чи обпився, або через міру сміявся, або на чуже позаздрив, або щось неподібне сказав, або з гріха брата мого посміявся, або помолитись забув, та інші мої незчисленні гріхи, що їх не пам'ятаю, бо все оце, і ще більше, я зробив. Помилуй мене, Творче мій і Владико, бідного і недостойного раба Твого, і відпусти і прости мені, як Милосердний і Чоловіколюбний, щоб у спокої ліг, і заснув, і відпочив я, грішний і вбогий, і щоб вклонився, і оспівав, і прославив пречесне ім'я Твоє з Отцем і Єдинородним Сином Його нині, і повсякчас, і навіки-віків. Амінь.

III. Дуб звичайний – однодомна рослина родини букових. Дерево 20–50 м заввишки, з широкою неправильною кроною. Молоді гілки зеленувато-бурі або червонуваті, голі або ледве опушені. Кора на стовбурі і багаторічних гілках темно-сіра. Листки чергові, короткочерешкові, видовженооберненойцеподібні, перистолопатові, біля основи – з вушками. Квітки одностатеві, тичинкові, в пониклих сережках, складаються з 6-8-роздільної зеленуватої оцвітини, по 1–3 в пазухах верхніх листків, ніжки суцвіття біля плодів довші за черешок листка. Плід – горіх (жолудь). Цвіте протягом квітня – травня; плодоносить у вересні – жовтні. Утворює чисті насадження або росте в суміші з іншими породами майже по всій території України (у степу – переважно по долинах річок).

З енциклопедичного довідника

IV. У багатьох чудових українських народних піснях оспівано зеленого патріарха лісів. У багатьох віршах постає він як символ незламної сили, могутності та переможного довголіття! Дуб і справді живе надзвичайно довго. У селі Верхня Хортиця, яке нині перетворилося на передмістя Запоріжжя, височить старезний дуб-велетень, вік якого - понад вісімсот років. Ще за часів Київської Русі з брунатного жолудя проклюнувся паросток і, набираючи сили, згодом перетворився на могутнє розлоге дерево. Під ним

проходили слов'янські племена, мешканці південних степів, у його затінку відпочивали, ховалися від дощу або палючого сонця. Нині над дубом-велетнем мчать реактивні лайнери, пролітають штучні супутники Землі, а він, як і колись, живе, зеленіє, задумливо шумить серед безкраїх рідних обширів. Колись, багато віків тому, твердять учені, усе південне Придніпров'я вкривали дубові гаї. З часом діброви відступили перед натиском безкрайнього степу, серед якого і лишився, наче на згадку, цей один-єдиний дуб-довгожитель.

С. Івченко

V. Дуби ростуть поволі, неквапливо; Хто садить дуба, – той його, можливо, і не побачить вищим, аніж сам. Це – дар, майбутнім, скажемо, літам, Привіт іще не знаним поколінням, Весна, в тумані схована осіннім.

М. Рильський

VI. Ясна Зоре нашого кону, Славетна пані-добродійко, Маріє Костянтинівно! Городяни запрошують Вас взяти участь у виставі «Наталки Полтавки» під час святкування постанови пам'ятника нашому славному письменникові Котляревському. До їх запросин ударяюсь і від себе до Вас, наша ясна Зоре, з низьким укліном: допоможіть нам відбути наше святкування, як воно годиться задля такого значного для усього краю свята. Ми певні, що Ваша завжди прихильна до слави рідного краю душа не обділить нас своєю ласкою, а Ваше чуле серце не обмине теплою прихильністю до нашого блавання і жаги – бачити поряд з такими талановитими виставниками «Наталки Полтавки», як Кропивницький, Саксаганський, Садовський і Затиркевичка, і Вас, наша яскрава Зоре! Кропивницький і брати Тобілевичі з великою охотою згодилися на наші запросини, а славетний наш музикант – Микола Віталійович Лисенко пообіцяв прибути і виставити разом з «Наталкою Полтавкою» написану ним задля такого значного свята кантату на вічну пам'ять Котляревському. Як бачите, вельмишановна пані-добродійко, вся наша сила і краса збереться біля нас, щоб якнайкраще відбути наше перше краєве свято. Невже ж наша Зоря не світитиме на ньому? Невже вона не закрасить його своїм яскравим світлом? Ні, се неможливо бути, бо був би для нас великий сором і гріх, якби ми не бачили Вас на нашому святі! А якщо, не дай Боже, темні хмари щоденного життя зійдуться до купи і загородять Вам битий шлях до нас, – то хай грім святий і огненна блискавка розіб'ють їх і розіллють теплим дощем, щоб Ваша легка доріженька не курилася! Жінка моя гаряче обійма Вас і запрошує до своєї власної хати, хоч і далеченько від города (на 3-й Кобищанській улиці), зате серед саду зеленого, на підгір'ї пишному примостилася і рада-радісінька прикрити Вас і від спеки сонячної, і від гаму та кіптяви городянської. Приїздіть, будь ласка! До Вас усім серцем прихильний П. Рудченко (Лист до М. К. Заньковецької).

VII. – Чому ви так пізно прийшли, вельмишановний пане?

- Я не приходив лише тому, що шанував ваш свіжий біль.
- Ви не знаєте, яка я самотня! Хоч дочки чудові у мене.
- З дочками легше. У мене три сини.
- Так пан меценат має дітей?
- Так.
- Я б хотіла, щоб пан меценат познайомився з моїми дочками.
- Ну, а де ж ваші дочки?

Ірина Вільде

3. Письмово описати (самостійно або за допомогою джерел) один і той самий предмет (наприклад, хрест), особу (Бог, син) або поняття (любов, зрада) в усіх основних стилях сучасної української мови (див. поданий зразок).

Зразок

ДОБРО

Релігійний стиль

А я вам кажу: любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас прокликає, творіть **добро** тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує, щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю своєму над злими й над добрими і дощ посилає на праведних і на неправедних. Коли бо ви любите тих, хто вас любить, то яку нагороду ви маєте? Хіба не те саме й митники роблять? І коли ви вітаєте тих, хто вас любить, то яку нагороду ви маєте? Чи й погани не чинять отак? Отож будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний.

Євангеліє від Матвія 5, 44-48

Публіцистичний стиль

Для дітей двадцять першого століття анахронізмом виглядає бесіда про **добро**, про досконалість, про святість і щирість, про милосердя і співчуття. Знущання над слабшим стає сьогодні героїзмом. Убивство малолітнім старшої людини за копійки – нормою.

Із журналу «Голос Живої Вервиці»

Науковий стиль

Добро – це все позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям; добра, корисна справа, вчинок; сукупність належних кому-небудь речей, предметів, цінностей та ін.

Із тлумачного словника

Художній стиль

Коли **добром** ніхто не дасть нам світла Його здобути треба – не молить, Бо без борні нікчемні всі молитви. І свічки мирної не варта та країна, Що в боротьбі її не засвітила.

Іван Кочерга «Свіччине весілля»

Офіційно-діловий стиль

Громадянин Кузів Іван Михайлович, 1967 року народження, який проживає у м. Чорткові по вул. Незалежності, 70/3, 10.11.2009 р. біля 23 год., перебуваючи по вул. Монастирській, побачив свого сусіда Зозуленка Олексія

Ярославовича в стані алкогольного сп'яніння і, бажаючи зробити йому **добро**, витягнув з лівої кишені його куртки належний останньому мобільний телефон, щоб той його не загубив. Умислу викрадати мобільний телефон не було... Із пояснювальної записки Розмовний стиль - То яка розв'язка властива жанру казки? - Добро завжди перемагає зло. - Правильно. Запам'ятайте це, діти. Робіть добрі вчинки, а злих цурайтесь, бо за **добро** Бог нагороджує, а за зло карає.

Діалог учителя й учнів на уроці

4. Прочитати статтю Софії Філоненко «Від Барбі до космо-жінки». До кожного стереотипного образу жінки в сучасній культурі спробуйте дібрати синоніми-фемінітиви.

Скористайтесь словником Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв / Г. П. Лукаш. – 2-е вид., перероб. і доп. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – 280 с.

Наприклад: жінка-Барбі – уприємнювачка життя, цяцька, завітчувачка, оздоблювачка, спокусниця, звабниця, приворотниця, чарівниця, принаджувачка, знаджувачка.

Щоб зрозуміти, якою бачать жінку в нашій країні, ми спробували виділити найбільш актуальні стереотипні образи, характерні для масової культури – потужного інструменту соціалізації, який впливає на свідомість більшості. Допомогала нам у цьому Софія Філоненко – докторка філологічних наук, членкиня журі літературного конкурсу «Коронація слова», яка вже багато років досліджує феномен гендерних стереотипів у масовій культурі. Вона відштовхнулася від типів гендерних рольових моделей – Берегині, Барбі, Ділової жінки і Феміністки, що їх вирізняла Оксана Кісь, відома вчена та громадська діячка, – доповнивши їх популярними сучасними варіаціями.

1. Жінка-Барбі. Дуже поширений зараз стереотип жіночої поведінки, який пропагандують у рекламі. Жіночий світ жінки-Барбі обмежується дверима власного дому, салонами краси та нічними клубами. Вона повинна завжди добре виглядати, бути доглянутою, стрункою, модною, сексуальною. Привабливість для неї найголовніше, тому що саме це допоможе їй якомога вигідніше продати себе чоловікові. Жінка-Барбі – прикраса, іграшка та власність чоловіка.

2. Попелюшка. Цей образ – один з варіантів стереотипу жінки-Барбі, популяризований казками. Попелюшка прекрасна, весела та завжди усміхнена, наділена виключно позитивними рисами характеру (працьовита, не заздрісна, до всіх привітна, добра, щира, турботлива, чуйна). Саме тому, що Попелюшка є ідеальною жінкою, вона може отримати справжнього принца. Сучасна Попелюшка – це дівчина «з низів», для якої шлюб з

чоловіком – так званий соціальний ліфт, за допомогою якого вона покращує своє становище у суспільстві.

3.Гламурна дівуля. Героїня глянцевих журналів Vogue, Glamour, Elle та інших, у якої в житті завжди все чудово. Вона носить одяг модних брендів, в неї ідеальні фігура, макіяж та зачіска, дороге авто, завжди є гроші. І це все, що їй треба для щастя. Вона не відчуває ніякого смутку, відповідальності за свої вчинки – в неї «все пучком».

Яскравий приклад втілення стереотипу гламурної дівулі – сучасна поп-музика, наприклад, кліпи Потапа та Насті Каменських, Світлани Лободи, відео на пісню «Сексуальна» Mirami feat VovaZiLvova.

4.Жінка-стерва. Така собі еволюція гламурної дівулі та Барбі– за бездоганним і нерідко милим зовнішнім виглядом приховується жорстка натура. Стерва агресивна, вона готова йти по трупах, аби досягти своєї мети. Але слід зазначити, що жінка-стерва не є феміністкою. Феміністки відкрито вимагають рівних прав та партнерства з чоловіками, а стерва виборює свої права підступно, використовує людей заради своєї вигоди, експлуатує тіло й гаманець чоловіків. Нерідко поведінку жінки-стерви, зображеної у сучасній культурі, виправдовують тим, що інакше просто неможливо зробити кар'єру, пробитися у світі чоловіків. Цікаво, що у сучасній масовій культурі образ жінки-стерви вважається позитивним. Уславлення цього стереотипу навіть породило окрему галузь популярної психології – «стервологію».

Образ жінки-стерви добре розкривається українською авторкою Ладодою Лузіною у її книжках «Замуж в 30 лет!», «Секс и город Киев».

5.Супержінка. Цей стереотип дуже часто зустрічається у західній культурі (жінки-супергероїні у коміксах Marvel та DC, наприклад), але в Україні майже не знайшов популярності. Образ жінки, яка обізнана з бойовими мистецтвами, має суперсили, працює на спецслужби, в українській масовій культурі не представлений як такий. Але в літературі є елементи подібних стереотипів: зазвичай супержінку можна зустріти у романах, таргетованих на чоловічу аудиторію – жорстких детективах, нуарах, бойовиках.

Приклад подання стереотипічного образу супержінки – роман «Химери Дикого поля» Владислава Івченка.

6.Космо-жінка. Вона частково схожа на героїнь журналу Cosmopolitan – незалежна, існує у рамках великого міста, її середовище – це урбаністична культура. Головна мета космо-жінки – не пошуки кохання, а реалізація себе як особистості. Стереотип наближений до образу емансипатки та феміністки, але космо-жінка вже не бореться за свої права – вона досягла рівності з чоловіками. Космо-жінка живе і поводить себе так, як їй хочеться. Вона – типова представниця середнього класу. Україні цей образ мало знайомий. Оскільки урбаністична культура в нас ще не розвинена в повній мірі, тому і образ космо-жінки зображується модифікований, запозичений з романів жанру чікліт та їх екранізацій («Диявол носить Прада» Лорен Вайсбергер, «Секс і місто» Кендес Бушнелл, «Щоденник Бріджит Джонс» Хелен Філдінг).

В українській літературі трансформовані образи космо-жінки можна зустріти у авторок Світлани Пиркало («Зелена Маргарита», «Не думай про червоне»), Наталки Сняданко («Колекція пристрастей, або Пригоди молодой українки»).

7.Феміністка. В українській культурі жінка-феміністка часто зображується негативно. Цей образ може бути чоловічою фобією, бо чоловіки бояться, що феміністки займуть їхні посади на роботі, почнуть усім нав'язувати свої погляди. Наприклад, у романі Леоніда Кононовича «Феміністка» жінки зображені терористками. Також можна сказати, що на негативне сприйняття українцями образу феміністки вплинула діяльність Femen та її висвітлення у пресі. Не тільки чоловіки, але й жінки асоціюють феміністок з ними, а тому вважають, що феміністки аморальні, цинічні. І від цього образу, звичайно, дистанціюються.

8.Берегиня. На тлі останніх подій в країні образ берегині став дуже розкрученим в медіа. Берегиня зараз – це не просто матір та дружина, це жінка, яка бере на себе соціальну відповідальність за усю націю, громаду. Чоловік зображується воїном, а жінка поруч із ним – волонтеркою, яка піклується. Вона вдячна чоловікові, що він захищає їхню Батьківщину. Цей образ зараз є дуже позитивним, усі визнають, що роль жінки-берегині у боротьбі за краще майбутнє України – ніяк не менша, ніж у чоловіка-воїна.

Прикладів позитивних образів берегині зараз дуже багато в усіх ЗМІ, у соціальних мережах. Більш традиційний образ берегині яскраво подається у кінострічці «Поводир» Олеся Саніна.

9.Мілітарна жінка. Майже в кожному батальйоні, які воюють в зоні АТО, зараз несуть службу жінки. Тому для сучасної культури образ мілітарної жінки став дуже актуальним. Мілітарні жінки є взірцем стійкості, відваги, національної свідомості, патріотизму.

Ми перерахували лише кілька основних образів, насправді ж в межах кожного з них може бути безліч гендерних стереотипів. Софія Філоненко пояснює, що сучасна масова культура є безконечно варіативною в плані гендерних ролей, моделей і стереотипів. У ній дивовижно сплітаються традиційне й модерне, патріархальне та емансипаційне начала. Вона відбиває актуальні соціокультурні тенденції та виступає потужним інструментом впливу на свідомість людей, маніпулює нею. Тому до проявів сучасної культури (у тому числі і до стереотипів, які вона поширює) треба ставитися критично.

5. Прочитати статтю А. С. Стадній «До питання конотативної семантики» (додана в мудл). До прикладів, виділених жирним шрифтом, дібрати речення (п'ять слів на вибір) з різних сайтів. Пояснити семантику в межах цих речень і з якою метою автор їх уживає.

Рекомендована література

1. Бабич Н. Д. Стилї та стилїстика мови // Бабич Н. Д. Практична стилїстика і культура української мови: [навч. посїбник] / Н. Д. Бабич. Львів: Світ, 2003. С. 5 –24.
2. Взаємодїя усних і писемних стилїв мови / відп. ред. М. М. Пилинський. Київ: Наук, думка, 1982. 180 с.
3. Жанри і стилї в історїї української лїтературної мови / [В. В. Нїмчук, В. М. Русанївський, І. П. Чепїга та ін.]. Київ: Наук, думка, 1989. 284 с.

Практичне заняття № 4 – 5

Тема: Фоностилїстика

План

1. Фоностилїстика. Об'єкт вивчення фоностилїстики.
2. Засоби досягнення евфонїчності.
3. Ритм, ритмомелодика. Ритмомелодичнї явища прози й поезїї.
4. Фонетична органїзація художнього тексту: а) асонанс; б) алїтерація; в) перемежування алїтерації з асонансом; г) паронїмїчна атракція; д) анафора; е) рїзноманїтнї повтори звукових комплексїв.
5. Орфоепїчно-акцентнї мовнї одиницї. Логїчний та емфатичний наголос.
6. Основи наукового розгляду інтонації (В. Богородицький, О. Шахматов, О. Пешковський, Л. Щерба, Л. Булаховський, П. Коструба, Н. Тоцька).

Завдання

1. Опрацювати питання № 6, коротко записавши у виглядї тез позицію кожного науковця (обов'язково вказати джерело).

2. Пояснити значення термїнів (питання № 4), скориставшись довідковою лїтературою(обов'язково вказати джерело).

3. Прочитати текст. Визначити тему й основну думку. З'ясувати стильову належність, тип і жанр мовлення. Дїбрати заголовок. Значення видїлених слїв і словосполучень пояснити письмово. Поставити наголос у всїх словах тексту.

Історїя людської культури засвідчує одвїчне прагнення пізнати феномен звука людської мови, голосу, який, як уважають, є найкращим інструментом, що його створив Господь Бог. А на кожному інструментї треба вчитися грати, щоб ним майстерно **володїти**.

Зверніть увагу: в дітей голоси дзвенять, вони приємні, природні. А згодом голос може навіть «глухнути», ставати приглушеним чи пронизливим, верескливим, деякі говорять «в ніс», чимало з нас «ковтає» слова, склади, окремі звуки чи «вистрілює» їх. Це свідчить про те, що у вивченні мови і взагалі у мовному вихованні щось недопрацьовуємо. **Фетишизуючи** писемне мовлення (адже всі помилки в диктантах, переказах, творах учителі ретельно рахують!), ми недостатню увагу приділяємо тому, щоб навчити учнів гарно висловлюватися, **виробляти свій голос** (О. Сербенська).

4. Знайти в поданих реченнях порушення евфонічності української мови та виправити їх. Подати визначення поняття фонічна глухота.

1. Діти повертались з школи додому повз залізничну колію.
2. Мій брат сьогодні залишивсь дома.
3. Надходив вечір, йшов сильний дощ, з моря поривчасто дув сильний вітер.
4. В повітрі уже пахло весною.
5. В дорогу потрібно йому узяти з собою багато різних речей.
6. На нашому столі лежить купа паперу.
7. Олена подала заяву ректору університету Данченку Петру Павловичу.
8. З дерева в траву упало рум'яне яблуко.
9. Жито, пшениця і овес – все разом поспіло.

5. Записати подані слова, де можливо, добираючи фонетичні варіанти. Скласти з обома варіантами речення (три на вибір). Пояснити доцільність уживання фонетичних варіантів. Знайти пароніми, омоніми та пояснити їх значення.

Ввічливий, ввійти, вдома, вдосталь, вдумливий, внук, впевненість, вродливий, вступ, вулик, вуса, вуста, вухо, одімкнути, одламувати, одразу, підзвати, йти, імла, ржа, спиратися, уважати, удар, удача, уклад, Україна, укус, управа, учений, увесь, угіддя, уцент, знов, перед, над, з, ж, би.

6. Визначити вид поетично-стилістичного прийому звукового оновлення тексту:

Сипле, сипле сад самотній
Сірий смуток – срібний сніг, –
Сумно стогне сумний струмись,
Серце слуха смертний сміх.
Серед саду смерть сміється.
Сад осінній смуток снить.
Сонно сиплються сніжинки,
Струмись стомлено сичить.
Стихли струни, стихли співи,

Срібні співи серенад, –
Срібно стеляться сніжинки
Спить самотній сад.

7. Прочитати поетичні фрагменти. Які фонетичні засоби художньої виразності використовують поети?

I. Джмелі спросоння – буц! – лобами,
Попадали, ревуть в траві!
І задзвонили над джмелями
Дзвінки дзвіночки лісові (М.Вінграновський).

II. Приспало просо променя,
Й попростувало просо,
Де в ямці спало зайчєня
І в сні дивилось косо (М.Вінграновський).

III. Осінній день, осінній день, осінній!
О синій день, о синій день, о синій!
Осанна осені, о сум! Осанна.
Невже це осінь, осінь, о! – та сама.
Останні айстри горілиць зайшлися болем.
Гєн килим, витканий із птиць, летить над полем.
Багдадський злодій літо вкрав, багдадський злодій.
І плаче коник серед трав – нема мелодій (Л.Костєнко).

IV. Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебєді в хаті на стіні,
Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марєво золотим сузір'ям (В.Симонєнко).

8. Визначити колорит та засоби його створєння.

Гиля, гиля сїрі гуси на тихую воду...
Кличе козак дївчиноньку собі на розмову.
"Порадь мене, дївчинонько, як рїдна я мати,
А чи мені женитися, а чи тебе ждати?"

Ой, я тебе, козаченьку, ражу й не ражу:
Я з тобою вечір стою, на іншого важу.
Чорти бери, дївчинонько, з твоєю радою,
Я до тебе з щирим серцем, а ти з неправдою.

Бодай же ти, дївчинонько, тоді замїж вийшла,
Як у полі, край дороги, рута м'ята зїйшла.

Бодай же ти, козаченьку, тоді оженився,
Як у млині на камені кукіль уродився!

А вже в млині на камені кукіль зеленіє,
Старий козак, як собака, й досі молодіє.

Рекомендована література

- 1.Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д. Бабич. Львів, 2003.432 с.
- 2.Винницький В. М. Акцентуаційні етюди /В. М. Винницький. Жовква: Місіонер, 2004. 282 с.
- 3.Дудик П. Стилістика української мови: [підручник] / П.Дудик. Київ: ВЦ "Академія", 2005.368 с.
- 4 Караванський С. Секрети української мови / С.Караванський. Київ, 2009. 344 с.
- 5.Мацько Л. І. та ін. Стилістика української мови: [підручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003.462 с.
6. Серажим К.С. Фонетичні засоби стилістики: Навч.-метод. посіб. Київ, 1996.
7. Частотний словник української поетичної мови. URL: <http://www.mova.info>.

Практичне заняття № 6 –7

Тема: Лексична стилістика та її одиниці

План

1. Загальна характеристика стилістично маркованих лексичних одиниць.
2. Стилістичне використання багатозначності. Тропи.
3. Стилістичні можливості спеціальної лексики.
- 4.Стилістичний потенціал хронологічно маркованої лексики.
5. Слова іншомовного походження у стилістичному аспекті.
6. Стилістичні можливості синонімів, антонімів, омонімів і паронімів.
7. Функції фразеологізмів у різних стилях мови та мовлення.

Завдання

1. ***Визначити, до якого функціонального стилю належать подані стійкі словосполучення, чи можна їх замінити (як саме?) окремим словом***

або іншим словосполученням (виконуючи вправу, використовуйте відповідну додаткову літературу).

I. Мати аудієнцію, віддати наказ, провести реорганізацію, піддати розгромові, нанести візит, покласти відповідальність, сформувати кабінет, завершити роботу, мати зустріч, покласти край, застосувати санкції, заявити протест, виявити опір, прийняти резолюцію, мати ділові зустрічі.

II. Інфаркт міокарда, базедова хвороба, внутрішня секреція, запалення легенів, маніакально-депресивний психоз, обмін речовин, переливання крові, порок серця, антисептичні засоби, аскорбінова кислота, астма бронхіальна, біла гарячка, блискуча (брильянтова зелень), варикозне розширення вен, вітряна віспа, інкубаційний період, ведмежі вушка, хлористий натрій, родима пляма.

2. Прочитати жартівливі поради О. Черногуза. Зважаючи на вимоги до лексики ділового стилю, складіть свою “Інструкцію з правил поведінки в громадських місцях розваг і відпочинку”.

Моя перша порада: як тільки ви зайшли до кінозалу, негайно сядьте. Бажано на своє місце. І, звичайно, у своєму ряду. Тоді зніміть шапку (якщо ви її носите), скиньте пальто чи плащ і покладіть на спинку стільця, що попереду вас. Якщо товариш чи товаришка безцеремонно почне лягати на ваш одяг, зробіть йому (їй) зауваження. Бажано голосно. У кінозалі завжди треба розмовляти дуже голосно, бо інакше вас не почують.

Роздягнувшись і добре вмостившись, лізьте до кишені. Своєї. Якщо ви жінка, то до сумочки. Діставайте бутерброд (хліб із сиром чи ковбасою) і їжте. Добре до ковбаси йде часник. Отож не забудьте прихопити з собою один-два зубчики. Коли ви не взяли бутерброд, то жуйте кекс, облизуйте ескімо або лузайте насіння. Соняшникове. Як тільки на екрані з'являться титри, починайте читати. Теж голосно. Бажано так, щоб вас чули аж в останньому ряду. Читайте назву фільму, чиєї студії цей фільм, читайте, хто які ролі грає, потім коментуйте всі події, що відбуваються на екрані. Це, як не дивно, в кінозалах роблять не всі. Більше того, трапляються мало виховані типи, які починають шикати або простіше кажучи, затуляти коментаторові рота. Не дають чоловікові розкритись до кінця (Черногуз О. “Як поводитися в кіно”).

3. Виписати з кожного тексту фразеологічні одиниці, визначити їхні типи за значенням. Які з цих фразеологізмів мають стилістичну вагу? Відстежте, чи відбувається трансформація (семантична видозміна) фразеологізмів у кожному з наведених текстів? Виписати окремо ті авторські думки, які можна, на Ваш погляд, уважати афористичними.

НЕ БІЙТЕСЬ – НЕ СПАДЕ КОРОНА

Було у неї п'ять синів.
Один лише вернувся з бою.
В її косах печалі сніг
Не тане й літньою порою.
Глибокі зморшки на лиці,
Уже не йде, а тільки тупа...
Сухий ціпок в одній руці,
У другій – рученька онука.
Веде його у перший клас.
Онук – її єдине щастя.
В дорозі спиниться не раз,
Та все ж дотупає, не здасться.
Своїх горьованих надій
Довіку в серці не схоронить.
Як стрінете – вклоніться їй.
Не бійтесь – не спаде корона!

Г.Носенко

Мова – макрообраз дійсності у свідомості народу, що сполучає якимось дивом матеріальне та ідеальне, об'єктивне і суб'єктивне. “Вічним двигуном” мовного феномена є пізнавальний потяг, що виявляється у невпинному проникненні в дійсність, у щоденному осяганні її. Саме в горнилі миротворення здійснюється синтез біологічного, етнічного, психологічного: реалії навколишньої дійсності проектується на канву ідеального.

Мова сполучає природні середовища нації і спосіб відродження його у свідомості народу (О.Федик).

БЕЗДУХОВНІСТЬ ЧИ ГАРМОНІЯ

І правда: все тече і все змінюється. З розвитком науки і техніки саме поняття “екологія” увібрало в себе величезний простір, рівнозначний хіба що обширам космосу. Ще не так давно ми немало піклувалися і багато говорили – і від того вельми прикро – про екологічно чисті поля, озера та річки, про чистоту навколишнього світу. А що маємо? Родючий ґрунт і води, отруєні хімією, у небі безліч мертвих тіл. І близькість, і далечінь – усе зруйнували, знівечили.

4. До наведених слів доберіть відповідні тлумачення з довідкової літератури. З чотирма з них (на вибір) утворити речення.

Бескид, бичувати, брунатний, бузувірство, бурштиновий, верховина, вершити, гульвіса, грядя, гребувати, езуїт, жаріти, жвавий, жевжик, мут, жевріти, капосник, лебедіти, линва, лисніти, лихвар, маргінес, миршавий, моріг, мурий, пагілля, смарагдовий, смеркати, соловіти, сум'яття, сутужний, сутінок, тужавий, ханжа, хвацький.

5. Пояснити значення поданих афоризмів одним словом. До яких груп слів за значенням вони близькі – омонімів, синонімів, антонімів, паронімів?

Молоко на губах не обсохло – стріляний горобець; теревені правити – ні пари з уст; рукою подати – за тридев'ять земель; майстер на всі руки – ні те ні се; з хліба на воду перебивається – як вареник в маслі.

6. До поданих слів дібрати слова з протилежним значенням. З трьома антонімічними парами скласти речення.

Смачний, делікатний, одноманітний, буденний, боязкий, оптимістичний, відвертий, усюди, мілко, важко, далеко, спочатку, несподівано, аналіз, ствердження, чистота, спокій, різниця, віддаляти, захищати, опускати, навмання.

7. Як правильно сказати?

Точка зору чи погляд? Пропозицію вносити чи подавати? Передача землі безплатна чи безоплатна? Виключати чи вимикати двигун? Відзначити чи зазначити у промові? Відмітка чи позначка? Здатна чи здібна до навчання? Погодити чи узгодити? Уживати ліки після їди чи їжі? Приводити чи призводити? Зумовлювати чи обумовлювати? Барель чи бариль? Поставити галочку чи пташку?

8. Визначити стилістичні умови вживання кожного слова з поданих рядків, з'ясувавши відтінки значення.

Природа – матеріал – суть; інструкція – порада – напоумлення; наблизитися – добігати – припадати; укладати – пакувати – упорядковувати; хист – уміння – Божа іскра; копія – дублікат – подобизна.

9. Виявити помилки, пов'язані з уживанням багатозначних слів, омонімів, паронімів, синонімів, антонімів у реченнях, узятих з різних ЗМІ. Зредагувати речення відповідно до мовних норм.

1. Зважаючи на все, злочин проти журналіста зіграв в такому рішенні не останню роль. 2. Вірить, що колись це нудне життя нарешті осяється рідкісною вдачею. 3. Плити ламіновані – дерево-, мармуровоподібні. 4. Дивне питання, правда? А проте я його деколи собі завдаю. 5. Для того, щоб зрозуміти цінність цієї книги, варто прочитати позитивну критику колег Ольги Станіславівни. 6. Способи виманювання грошей у простаків численню не підлягають. 7. На розробку іміджу першої леді пішло два місяці. 8. Оголошення в інституті: «Іспит не відбудеться. Усі квитки продано!»

10. Прочитати уривок зі статті Світлани Єрмоленко "Що таке ментальність?" До підкреслених слів дібрати синоніми й антоніми (де можливо), поставити наголос і визначити, чи змінюється значення, якщо так, то пояснити його. Пояснить, до якого класу слів можна віднести лексему поступити.

Що таке ментальність?

Самоусвідомлення сучасних українців – це пізнання своєї ментальності, пізнання своєї історії, культури, душі. Коли йдеться про душу, мимоволі виникає ореол оцінки, емоційний, почуттєвий зміст. Романтичні визначення – *мова – душа народу, пісня – душа народу* – звичні й типові в популярних, публіцистичних творах, а науковий стиль прагне знайти такі терміни, які б однозначно, без емоцій називали поняття. Ось так і душу визначити досить складно – яка вона в людини, зокрема і в нації, етносу загалом. Навести визначення ментальності ніби й простіше: по-перше, слово іншомовне, і переклад його несе певну інформацію, по-друге, книжне слово, як правило, непереобтяжене додатковими відтінками значень, національно-культурними асоціаціями. Отож читаємо невеличкий збірник "Українська душа" (К., 1992) і бачимо, як чергуються, взаємозамінюються вислови *душа, ментальність, вдача, риси характеру, національна психіка, світовідчуження, емоційність*. Є в цій книжці й таке наукове визначення: "Ментальність – це спільне "психологічне оснащення "представників певної культури, що дає змогу хаотичний потік різноманітних вражень інтегрувати свідомістю у певне світобачення..."

З перекладних, етимологічних лексиконів дізнаємося, що слова *ментальність, ментальний* пов'язані з латинськими *mentalis* – "розумовий", *metis, mentis*, – "розум, думка, інтелект". До речі, спільне походження мають і слова *коментар, коментувати*, простежується етимологічний зв'язок із названими вище іншомовними запозиченнями і таких слів, як *пам'ять, мнити – "думати, згадувати, пам'ятати"*.

Філософи тлумачать поняття ментальність як *характер думок, сукупність розумових навичок і духовних інтересів, притаманних окремій людині або суспільній групі*. Англійське відповідне слово означає "інтелект, розумовий розвиток, склад, напрям розуму, спосіб думання", подібно до українського тлумачиться і французьке слово, але додаються ще поняття "розумовий рівень", "мислення", "психологія". Отож переважає у відповідних перекладах поняття *розуму, інтелекту*, а входить у наш український мовний обіг це слово (рідше – *менталітет*) частіше в значенні *душі, вдачі, емоційності*, а загалом його можна визначити як *світосприйняття, світогляд, бачення світу, картина світу, мовна картина світу, душа, психологія, національний характер, вдача*. Бачимо, як розширилася в сучасному мововжитку семантика слова ментальність. А ось як уживав його один із персонажів роману Ірини Вільде "Сестри Річинські", говорячи про залежність ментальності людини від середовища, виховання: "– Ви кажете, панно Олю, що заради гонору я жертвував своїм коханням до

Слави. Воно було трохи інакше. А навіть коли б так, як ви думаєте, я однаково не міг би інакше поступити. Я, коли хочете знати, *жертва ментальності свого середовища*. Цілі покоління, хочу сказати, виховання цілих поколінь складалося на оте власне поняття честі. Брат моєї матері пустив собі кулю в лоб, бо не міг на означену годину віддати картярського боргу... Мої батьки були майже селяни, але традиції шляхетського середовища ще мали місце в нашій родині..." Пригадується й персонаж новели Г. Косинки "Серце": він свідомо йде на порушення військової дисципліни, чекаючи найстрашнішого покарання, але не може вчинити інакше, бо, як каже, серце в нього таке. Художня література, не називаючи поняття "ментальність", у живих конкретних характерах, мовних деталях дає нам змогу відчути душу людини (С. Єрмоленко).

11. Знайти та виправити в поданих реченнях лексичні росіянізми, випадки невдалого вживання слів.

1. На мою думку, складових такого стержня є кілька. 2. Думка невірна. Здорова шкіра чудово переносить рідку основу під пудру. Однак, так як такі емульсії, креми містять жирні речовини, ввечері їх треба ретельно змивати. 3. Дорога, виключи телевізор. 4. Ніякого криміналу, хіба що з академії відчислять. 5. Решта стадіонів знаходиться в жахливому стані. 6. Офіціант із підношенням підходить до клієнту ресторана. 7. По дрібницях почали травити. Йшло це з Адміністрації Президента. 8. Але навіть для людей, не посвячених у хитрі ігри влади, виразно видно, що діється на телеекранах.

12. Визначити, які стилістичні фігури вжиті в реченнях.

1. Орли дивляться на сонце розплющеними очима. // Діти дивляться на світ розплющеними очима (І .Драч).

2. І довго стояв тут козак, на воду дивився, та думав, та слухав, та все любив. І гнівався, і вбивався, і все любив. І ображався, і жалів, і все любив. Сильніше від гніву, туги, образи була любов (Марко Вовчок).

3. А він мовчить. Ложку поклав, очей з мене не зводить. Чепурненький з лица, хоч і понуркуватий трохи, баньками з-під чуприни тільки блись-блись (Г.Тютюнник).

4. Свята брама одчинилась. Козака впустили, // і знов брама зачинилась, навік зачинилась (Т.Шевченко).

5. Виють собаки, віщують недолю. І небачені птиці літають уночі над селом і віщують недолю. І реве худоба в ночі і віщує недолю. Біжать миші незчисленні на Схід і віщують недолю (О.Довженко).

6. Так ніхто не кохав. Через тисячі літ // лиш приходить подібне кохання (В.Сосюра).

7. Орлом сизокрилим літає, ширяє, //аж небо блакитне широкими б'є (Т.Шевченко).

8. Зашуміла дібровонька, листом зашуміла, // затужила дівчинонька, серцем затужила (М.Шашкевич).

Рекомендована література

1. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні. Ніжин, 2002.
2. Кочерган М.П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів, 1980.
3. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ, 1999.
4. Шляхова Н.М. Емоції і художня творчість. Київ, 1981.
5. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ, 2002.
6. Журавель Н.В. Засіб експресії – антонімія // Культура слова. 1981. № 20.
7. Сімонок В.П. Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу. Харків, 2000.
8. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. Київ, 1990.
9. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ, 2000.
10. Український молодіжний сленг сьогодні / Уклад. С.Пиркало. Київ, 1999.
11. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя, 2002.
12. Караванський С. Секрети української мови : Науково-популярна розвідка з додатком словничків репресованої та занедбаної української лексики. Київ, 1994.
13. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст.: (Зміни в лексиці) // Дивослово. 2000. № 4.
14. Коваль А.П. Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ, 2001.
15. Медведєв Ф.П. Фразеологія української мови. Харків, 1982.

Практичне заняття № 8 – 9

Тема: Граматична стилістика та її одиниці

План

1. Стилістичні функції засобів словотвору.
2. Морфологічні засоби стилістики.
3. Стилістичні особливості категорії роду, числа і відмінкових форм іменника

4. Стилiстична спроможнiсть прикметникiв i числiвникiв.

Завдання

1. Випишiть приклади словотвiрних експресем. Визначте їх стилiстичне значення. Знайдiть приклади конотацiї за предметами експресiї.

Ой оце чудне дiвчатонько, ой-я,
Щосуботоньки iде з мiстонька
До бабоньки, до бабусеньки, ой.
Лишає свої iнфузорiї-туфельки,
Скидає свої лакованi туфельки,
Одягає куфайчатко порване, ой-ой-оєчки.
У бабцюлi, у бабусеньки, ой,
Взува старi чоботи-шкарбани,
Бабчинi чоботи-чоботищеньки.
Наносить води повну балiю –
Ще вiдро, ще вiдро, ще вiдеречко,
Та в баняки, банячища, ой,
Та любисток зiмліє в горнятах,
Аж зiмліє бабусина хата, ой-ой-ой,
Хата, хатуся, хатинонька,
Хатусенька, Хата Стрiхiвна, ой.
– Заворожи менi, бабченько, ой-я,
Бабусенько, бабулиня, бабусенцiя.
Ой гаряча, ой бабулик, ой-ой-ой-єчки.–
Ляпотить, хлюпотить у ночовоньках
Дiвулиня, дiвчина, дiвогоренько,
А бабуся так i вештається, ой-я,
А бабище все шупортається, ой-я,
З кочергами, з баняками, банячищами...
Внучка, внученька, студентонька
Спить у баби на ряднищi, на ряднi
Пiд кожухом, кожушиськом, кожушариськом.
На лежанцi в цмоки цмокає, аж оєчки.
(Випадає їй казьонний дiм,
I валет бубновий в нiм,
Туз хрестовий заберу,
Швидше вже сама помру...)
А дiвуля, дiвчинина, дiвувальниця
До кожуха, кожушенька так i горнеться,
А бабуся, бабулиня, бабусенцiя
До дiвчиська, дiвчиийська так i тулиться –
Сиротина ж, сиротуля, сиропташечка,

Бабумамця, бабутатко, бабусонечко... (І. Драч)

***Довідка: експресема** – це елемент лінгвостилістичної системи, мовленнєва одиниця, ужита в експресивно-стилістичній функції, яка суміщає в собі власне лінгвістичне значення з емотивним, аксіологічним, волюнтативним, естетичним, художньо-образним, оцінним тощо. Розрізняють експресеми різних рівнів: фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі та граматичні (морфологічні й синтаксичні).*

2. Обґрунтувати зображально-виражальну функцію форм однини та множини виділених іменників у поданих реченнях.

1. І славно-славно йти мені між **житами** до **жити** (М. Стельмах).
2. Вітрець **гречки** гойдає, на **гречці** дзвонять бджоли (М. Стельмах).
3. **Бджола** колише марево **гречок** (А. Малишко).
4. Ще дрімало в тінях, у росі і метеликах високе різнотрав'я. Над ним обважнілі бджоли перебирали невидимі струни, при його корінні темніла волога **суниця** (М. Стельмах).

3. З'ясувати стилістичні особливості виділених родових варіантів іменників.

1. Їм обом хотілось їсти, а своя **харч** уже сливе вийшла (І. Нечуй-Левицький).
2. Шукає око і ніде **блакиту** неба не знайде (Б. Лепкий).
3. Прикре враження у мене від тії **санаторії** (Л. Українка).
4. Піч і стіни до половини викладені бездоганною сніжно-білою **кахлею** (І. Вільде).

4. Указати можливі варіанти виділених відмінкових форм іменників, визначити стилістичні особливості паралельних форм.

1. Невольники принесли дорогі страви і поставили **на столі** перед **гістьми** (І. Нечуй-Левицький).
2. На ній та сама плахта й горсетка, що мала колись у Ковалівці, лиш жовтих троянд не видно у **волосся** (Б. Лепкий).
3. Ляля вгадувала в цих людях вчорашніх **солдатів** (О. Гончар).
4. Кожен кума, як героя, зустріча: Виграв він у лотерею «**Москвича**» (П. Глазовий).

5. виправити помилки в мовностилістичному вживанні іменників у реченнях.

1. „А мене вчора собака вкусила!” – „Скажена, мабуть?” – „Ні, нормальна. Чого б це я скажену за хвоста смикав!..”

2. Я завжди перед грою змушую себе стримувати емоції, але з початком гри людина втрачає в якійсь степені контроль над емоціями – хочеться побачити успіхи якоїсь скромної тренерської роботи.

3. Лікар вимагав 200-гривневого хабара.

4. Я отримав престижну роботу завдяки знанням німецької.

5. Дякую вашій газеті за полеміки, які нечасті в інших газетах (З газет).

6. Пояснити стилістичну функцію повних і коротких форм прикметників.

1. Був ясний день, веселая година, раділи і садок, і поле, і долина (Л. Глібов).

2. Темно-зелені садки дрімають вже без плоду, і тихо гріються хатки, і верби гнуть в воду (І. Франко).

3. Весь степ сьогодні наче повен радості, повен серпневого світла й простору (О. Гончар).

4. Вплива на сині ріки ясен вечір іздала (М. Рильський).

7. Записати речення українською мовою.

1. Нет на свете мук сильнее муки слова (С. Надсон).

2. ...Нет другого, более красивого и более полезного времяпровождения, чем чтение (М. Костин).

3. ...Человек, не любящий книгу, несчастен, хотя и не всегда догадывается об этом. Жизнь его может быть наполнена интереснейшими событиями, но он будет лишен не менее важного события – сопереживания и осмысления прочитанного (Е. Евтушенко).

8. Замінити, якщо можливо, подані конструкції синонімічними словосполученнями іменників з прикметниками. Визначити семантико-стилістичні особливості синтаксичних варіантів.

Рушник із льону, стіл директора, малюнки сестри, форма залізничника, крик півня, пальто з вовни, звуки музики, листя дерев, виставка скульптури, директор фірми, води Дніпра, дозвілля студентів, приїзд дядька, повідомлення в газеті, спів дівчат, кімната для відпочинку, розмова телефоном.

9. Зредагувати речення. Поставити наголос у виділених словах.

1. З доповідями на конференції виступили троє **професорів** нашого університету.

2. П'ятеро діб лікарі воювали за життя хворого.

3. На ярмарці ми придбали шестеро **грабель** і четверо лопат.

4. Чи не знайдеться в тебе двійко **щіток**?

5. Двомстам студентів інституту виплачується підвищена стипендія.
6. Двоє **приятельок** гаряче обговорювали останню серію телефільму.
7. **Статутний** капітал підприємства – 73,5 мільярдів гривнів.
8. За сприятливих умов і високої агротехніки слива дає **врожаї** від сто до сто п'ятидесяти центнери з гектара.

10.Зредагувати подані словосполучення відповідно до норм української мови.

Дрель ручна, не мати часу для думок, ехо пішло гаєм, зарплатня буде мінімальною, збільшення шрафів, на захисті держави стоять..., асоціація квітовідів, державне казначейство, вирватися з лабет смерті, кружка молока, гіпертонічна криза, красива чолка, вища міра покарання, багаточисленні документи, базова ціна, вірний спосіб, дійсна незалежність, грецький горіх, одна страшніша за іншу, мілка тема, нерадивий працівник, переважна більшість людей, толковий спеціаліст.

Рекомендована література

1. Волкотруб Г. П. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: [навч. посібник.] / Г. П. Волкотруб. Київ, 1998. 176 с.
2. Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови / С.І.Дорошенко. Київ : Рад. школа, 1985. С. 24 – 44 (вибірково).
3. Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови : мовна практика та кодифікація / Лариса Кислюк // Українська мова. 2012. № 1. С. 52 – 66.
4. Прикметниковий словотвір у мові публіцистичного стилю початку ХХ століття і тенденції граматичної норми / Тетяна Коць // Українська мова. 2013. № 3. С. 57 – 64.
5. Серажим К. С. Морфологічні засоби стилістики: навч.-метод. посібник / К. С. Серажим; [ред. О. Д. Пономарів]. Київ, 1996. 57 с.
6. Соловей Н. Вчимося використовувати засоби словотвору в різних стилях мови (Урок 1. Урок-семінар. Урок 2. Урок-ділова гра) / Наталя Соловей // Укр. мова й літ. в сучасній школі. 2011. № 6. С. 44 – 52.
7. Сербенська О. Культура усного мовлення: Практикум: навч. посіб. / О. Сербенська. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
8. Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво / О. О. Тележкіна. Харків: Вид. група "Основа", 2010. С. 97–144.

Практичне заняття № 10 – 11

Тема: Граматична стилістика та її одиниці

План

1. Стилiстичнi властивостi дiєслова, дiєприкметника та дiєприслiвника.
2. Стилiстика службових частин мови.

Завдання

1. **Пояснити зображально-виражальну функцiю видiлених дiєслiв у поданому тексті.**

Жайвiр

Он вiн десь там угорi *тюрлюкає, розливається* стодзвонно, чутний на все небо, а сам – невидимий. Шукаючи птаха, дивимось у блакить, цiкаво нам, хто перший побачить: де вiн? *Розтанув* у сяйвi, нiчиєму зору вiн не дається, а далi десь там iнший *висить*, за ним ще якийсь у самiй високостi *видзвонює*, ще завзятiше *грає-виграє* на своїх невидимих дзвiночках (О. Гончар).

2. **Указати, якi форми способу дiєслова вжитi переносно, визначити їх значеннєво-стилiстичнi особливостi.**

1. *Тихон*. Чи ти при собі, молодице? Що це насiло на тебе? Оддай сюди сопилку! *Палажка*. Так оце я тобі зараз би й оддала! Сокирою пiду порубаю! (С. Васильченко).

2. *Дранко*. Ви хоч би лисину прикрили: блищить на сонцi, як бляха у соцького! *Кукса*. А ви б розчесали свою куштрю, а то горобцi подумують що куделиця, i обсмикають на гнiзда! (М. Кропивницький).

3. Тебе послухай, то ще справдi чоловiка на той свiт зажену (І. Карпенко-Карий).

3. **Зредагувати поданi словосполучення вiдповiдно до норм української мови.**

Бачуть у продажi, благоустроїти територiю, надалi вони будуть капеланами, повиннi були бути, собор було побудовано, вговорювала мене, вартує говорити, вести себе ввiчливо, вибачати сина, видiлив п'ять хвилин, викладач вийшов iз себе, винести подяку, вирiшити всi бiди, вiддавати собi звiт, влаштував усi справи.

4. **Зробити переклад речень українською мовою.**

1. На конце стола курил люльку один из сельских десятских, составлявших команду головы, сидевший из почтения к хозяину в свитке.
2. Орлиный глаз его, как вечеряющее солнце, начинал мало-помалу жмуриться и меркнуть.
3. Под окном слышался шум и топанье танцующих.

4. Месяц, остановившись над его головой, показывал полночь (Н. Гоголь).

5. виправити помилки в поданих словосполученнях відповідно до мовних норм.

Ведуча фірма світу, дочка – вилита мама, вищестоячих державних органів, відновлювальні роботи, відстаючий колектив, всевидяче око, далекосяглі перспективи, зв'язуюча ланка, змазочні матеріали, фактично існуючі відносини, знаючі працівники, пророблена робота, запахло смаженим.

6. Зредагувати речення, усунувши помилки щодо вживання дієприслівників.

1. Залишаючи приміщення, світло обов'язково повинно вимикатись.
2. Стоя біля дошки, Максим завжди розгублюється і не може добре відповідати.
3. Починаючи вивчати проблему, йому бачилась можливість її практичного застосування.
4. Перечитуючи твої листи, мені ставало спокійніше на серці.
5. Розірвавши конверт, лист був одразу прочитаний.

7. Визначити стилістичні особливості прийменників у поданих реченнях. Зробити, якщо можливо, синонімічну заміну прийменників.

1. Грицькові слова зразу звернули **на** себе увагу всіх школярів, що, **не дивлячись** на ранній ранок, немало снувало вже їх **по** шкільному подвір'ї (С. Васильченко).
2. **Із-за** такої пустої причини годі нам, пане полковнику, своєї товариської приязні псувати (Б. Лепкий).
3. Мені пильно з тобою треба поговорити **об** нашому ділі (Г. Квітка-Основ'яненко).
4. **По** обіді хутірські жінки знову сходилися до лавочки, що **біля** нашого двору (В. Дрозд).

8. виправити помилки в поданих словосполученнях відповідно до мовних норм (уживання прийменників).

В напрямі відродження, підвищити **в** посаді, **в** ці дні, розміщений **в** 14 кілометрах від міста, 20 відсотків **від** вартості товарів, **для** будь-кого зрозуміло, присвятив **для** неї, **за** браком часу, **до** цього є чимало підстав, не з лика шитий, **за** ініціативою студради, послати **за** хлібом, **коло** Львова, буквально **на** днях, **на** фірмі «Колос», **під кінець** дня, **по** всіх правилах,

десять **по** другій, **по** номіналу, **по** закінченню роботи треба прибрати, у найближчий час, погляди **щодо** єдності.

Рекомендована література

1. Волкотруб Г. П. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: [навч. посібник.] / Г. П. Волкотруб. Київ, 1998. 176 с.
2. Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови / С.І.Дорошенко. Київ : Рад. школа, 1985. С. 24 – 44 (вибірково).
3. Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво / О. О. Тележкіна. Харків: Вид. група "Основа", 2010. С. 97–144.

Практичне заняття № 12 – 13

Тема: Стилiстичне вживання синтаксичних засобiв

План

1. Стилiстичнi можливостi односкладних речень.
2. Узгодження пiдмета з присудком.
3. Стилiстична роль однорiдних членiв речення в тексті та вiдокремлених членiв речення.
4. Складне речення.

Завдання

1. Пояснити емоційно-експресивну функцію називних речень у художньому стилі

1. Вечір. Небо – бірюза (А. Малишко).
2. Травень... Як усе розросло, розцвіло! А скільки ще почне цвісти! Куди оком не кинь – трава зеленіє... Через те й травень (Остап Вишня).
3. Сад. Аж гілля гнеться на яблунах та грушах – так рясно на них (А. Головка).
4. Зима. У полі і в гаю сніги, сніги без краю (В. Сосюра).

2. Пояснити стилістичну роль однорідних членів у реченнях наукового стилю.

1. Повітряні маси – це рухомі частини тропосфери, які відрізняються одна від одної своїми властивостями: температурою, вологістю, прозорістю та ін.

2. До окраїнних морів можна віднести Баренцове, Карське, море Лаптевих, Чукотське, Берингове та деякі інші.

3. До високих гір, які здіймаються на висоту понад 2 000 метрів, належать Кавказькі гори, Памір, Тянь-Шань, Алтай.

3. Записати текст, поставивши розділові знаки. Підкреслити однорідні й відокремлені члени речення, визначите їх різновиди та стилістичні функції.

Дівчина одбігла трохи і собі стала. Озирнулася глянула на його веселими очима усміхнулася свіжим молодим личком. Тут її краще розглядів парубок. Чорне кучеряве волосся завітчане польовими квітками чудовно вилося коло білого чола тоненькі пасма того чорного аж полискуваного хмелю спадали на біле рум'яне личко як яблучко наливчате очі оксамитові чорні здається сам огонь говорив ними... Дві чорні брови мов дві чорні п'явки повпивалися над очима злегенька прикритими довгими густими віями. Сама невеличка метка й жвава з веселою усмішкою на виду вона так і вабила до себе. Зелена байова керсетка з червоними мушками червона в букетах спідниця на шії дорогі коралі хрести золоті дукати усе гарно пристало до хорошої дівочької вроди. Вона стояла навпроти парубка як намальована наче манила своєю дивною красою. Не спускаючи очей він підходив до неї (П. Мирний).

4. Прочитати текст. Виділити ненормативні словоформи, характерні для носіїв української мови в діаспорі. Проаналізувати представлені в тексті складні речення. Визначити стилістичні особливості поданого тексту.

60-ті роки були часом великих збуджень у цілому світі.

...Українські шістдесятники використовували антиімперські гармати в обороні своїх національних традиційних цінностей, свого єства, в обороні своєї гідності. Крім загальнолюдських цінностей, мусіли ще віднайти і відновити поганьблену національну святиню.

Доводиться говорити про оборону, а значить – про війну. Отже, для окреслення кола шістдесятників візьмемо визначальну роль – активний захист. Люди, які мали ідеали та вартості й цінували їх над усе, які сміли одверто виступити на захисті, стати проти напасників, – такі люди схожі на оборонців фортеці, в якій їхня історія, їхні сім'ї, їх дім, їх честь. Це не герої – це люди, які розуміють, що мусять, що це лежить на них, і коли вони скинуть з плечей обов'язок – то їх не буде і пам'яті не буде. Й імени не буде, бо хіба рабам потрібне якесь ім'я?

Шістдесятники – велике явище другої половини ХХ століття, дивне своєю появою в непевну пору відлиги і стоїчним протистоянням неосталінізму та живучою енергією в пору лібералізації. Може, найвидатніше явище в Одиссеї нашого відродження (За Є. Сверстюком).

5. Прочитати висловлювання. Проаналізувати, які стилістичні фігури використано в них.

1. Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова – це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу (Олесь Гончар).

2. Слово – це очі, що бачать красу; тільки пізнавши слово, тільки тоді, коли слово ввійшло в душу і стало її багатством, дитина здатна дорожити ним (В. Сухомлинський).

3. Століттями мова народу була тією повноводою рікою, яку ми називаємо поезією. Поетична грань жила в слові, і слово було немислиме без неї, як немислима ріка без води, повноводність – без глибини (В. Сухомлинський).

4. Я ще можу не противитись, коли ображають мене як людину, але коли ображають мій народ, мою мову, мою культуру, як же я можу не реагувати на це ? (Михайло Коцюбинський).

5. Мова – найголовніший організатор духовного життя, єдності й розвитку народу. Там, де їй загрожує смерть, настає хворобливий розклад нації, де мова гине, помирає народ (Д. Павличко).

6. Мова є тим чинником, що встановлює "природні" межі нації, при цьому, будучи унікальною системою світобачення й самовираження окремої нації, виступає не лише засобом спілкування, а й дає змогу представникам цієї спільноти розуміти одне одного на глибинному, підсвідомому рівні (Любов Мацько).

7. У всіх народів мова – це засіб спілкування, у нас це – фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки Імперії ще й досі для багатьох – це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм (Ліна Костенко).

5. Узгодити підмет, до складу якого входять збірні іменники з кількісним значенням, з присудком.

1. Більшість (голосувала, голосували) за висловлену пропозицію.

2. Більшість завдань, передбачених програмою практики, (були виконані, було виконано).

3. Більшість населення України (підтримала, підтримали) економічні та політичні реформи.

4. Частина інженерів, робітників, службовців підприємств (узяла, узяли) активну участь у розробленні нової техніки.

6.Опрацювати статтю Станіслава Карамана «Аналіз художнього, публіцистичного та наукового тексту». – Режим доступу : https://osvita.org.pl/uploads/images/02/97_39.pdf

7.Виконати частковий стилістичний аналіз поданого тексту (див. Додатки А, Б).

Як тільки весняні повені зійдуть з лук та лугових видолинків, полишивши на молоденькій траві рудий слизькуватий мул, занесений хтозна-звідки, з яких земель, Данило Коряк, чоловік худий, цибатий, плоскогрудий, але широкий у кості – сорочка на його плечах розіп'ята, мовби кроляча шкурка на граблищі, – лаштується в путь. Вона йому недалеко, на розсадник, що тулиться між річищем Псла та крутою правобережною горою, – це кілометрів за шість од села. Споряджатися Данилові приємно, хоча й клопітно, бо треба захопити не лише примусію, що торік брав, а ще й те, що взимку надумав, без чого минулого літа обходився так-сяк, а цього вже не обійдеться. Воно в нього все записане довгими зимовими вечорами на аркушику паперу з шкільного зошита – гарненько, в стовпчик, старанно наслиненим хімічним олівцем – і пронумероване (За Г. Тютюнником).

Рекомендована література

- 1.Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2. Бондарєва Н.О. Стилiстика української мови: навч. посiб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Четверта хвиля, 2010. 248 с.
3. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 256 с.
4. Шевченко Л. Стилiстика української лiтературної мови : функцiональна дiагностика тексту : навч. посiб. Київ: ВПЦ «Київський унiверситет», 2012. Кн. 2. 388 с.

Додаток А

Схема повного стилістичного аналізу тексту

1.Визначте, до якого функціонального стилю сучасної української мови належить даний текст. Назвіть підстиль і жанр:

■ Науковий (власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний, науково-публіцистичний, науково-діловий підстилі, стаття, доповідь, виступ, рецензія, звіт, бібліографія тощо за жанром).

■ Публіцистичний (газетно-журнальний, художньо-публіцистичний, науково-публіцистичний підстилі, стаття у пресі, репортаж, інтерв'ю, дорожні замальовки, нарис, фейлетон, виступ на мітингу тощо за жанром).

■ Художній (прозовий, поетичний за формою, ліричний, епічний, драматичний підстилі, гумореска, усмішка, балада, пісня, казка, легенда уривок із повісті, роману, новели, комедії, власне драми, трагедії тощо за жанром).

■ Розмовний (розмовно-літературний, розмовно-побутовий підстилі, в межах якого стилю використовується і з якою метою – вказати).

■ Офіційно-діловий (адміністративно-канцелярський, законодавчий, дипломатичний підстилі, назва документа).

■ Окремо виділити епістолярний та конфесійний стилі (листи, церковні тексти).

2. Визначте комунікативну мету даного тексту (обмін інформацією, популяризація наукових знань, вплив на свідомість адресата, переконання його в правильності своєї думки, вираження автором власних емоцій, вплив на чуттєву сферу читача тощо).

3. Охарактеризуйте виражальні засоби мови тексту на всіх рівнях:

■ Фонетичні засоби стилістики (свідоме обрання варіанта норми з метою милозвучності, порушення фонетичних норм у тексті, мета автора). Алітерація, асонанс, звуконаслідування.

■ Лексичні засоби стилістики (використані автором метафори, омоніми, синоніми, антоніми, пароніми; знайдіть, якщо є в тексті, каламбур (гра слів), стилістичні фігури: посилювальний повтор, градація, ампліфікація, плеоназм, тавтологія, антитеза, оксиморон; назвіть у тексті терміни, мовні штампи, професійні слова, застарілу лексику, лексичні діалектизми, розмовно-просторічні слова (якщо є)).

■ Фразеологічні засоби стилістики (знайдіть, якщо є, в даному тексті фразеологічні словосполучення або речення, фразеологізмизаперечення, порівняння, вигуки, окремо визначте прислів'я, приказки, крилаті вислови, афоризми, максими, сентенції, парадокси, літературні цитати, ремінісценції, вкажіть сталі вирази діловодства та наукові терміни і професіоналізми – стійкі словосполучення). Чи відбулась у тексті трансформація фразеологізмів?

■ Стилістичні можливості словотвору (вказіть способи деривації в тексті).

■ Морфологічні засоби стилістики (вказати стилістичні функції окремих частин мови (граматичних категорій) у пропонованому для аналізу тексті, проаналізувати частотність вживання повнозначних і службових частин мови). Назвати, якщо є, асиндетон і полісиндетон.

■ Стилістичні ресурси синтаксису: вказати типи речень за метою висловлювання й інтонацією, знайти, якщо є, односкладні й неповні речення,

вказати, чим ускладнені прості речення. Визначити типи складних речень у тексті, якщо є, вказати ССК. Визначити засоби зв'язку між реченнями в тексті, якщо є, вказати пряму, непряму, невласне пряму й вільну пряму мову. Знайти, якщо є, діалог або полілог. Якщо в тексті є період, знайти в ньому засновок, паузу й висновок (у класичному періоді), або показати структуру оберненого, обрамленого й обірваного періодів. Знайти, якщо є в тексті, синтаксичні засоби художньої виразності [Климова К.Я., Романюк П.Ф. *Практична стилістика сучасної української мови: Навч. посібник для студентів ВНЗ III – IV рівнів акредитації та викладачів-словесників закладів освіти.* – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 135 – 136].

Додаток Б

Схема повного стилістичного аналізу художнього тексту

1. Функціональний стиль, жанр тексту, спосіб вираження змісту (проза чи поезія).
2. Тема (підтема), основна думка твору.
3. Мовні засоби (фонетичні, лексичні, фразеологічні, морфемно-словотвірні, морфологічні, синтаксичні), що мають стилістичне навантаження. Доцільність їх відбору.
4. Тропи і фігури стилістичного синтаксису, їх функції.
5. Експресивно-емоційний колорит тексту.
6. Стилiстичні прийоми: стилістична детермінація, інтердепенденція, констеляція, комутація, створення звукового фону, актуалізація (нетрадиційна сполучуваність, деавтоматизація тощо), стилізація.
7. Індивідуально-авторські мовні засоби, які створюють особливості твору.
8. Мовна домінанта тексту. Найдоцільніші стилістичні засоби, які мають основне смислове і виразове навантаження, сприяють точній і дійовій передачі теми та ідеї твору й творенні образної системи.

Питання до екзамену

з дисципліни «Стилiстика сучасної української літературної

мови»

1. Предмет курсу.
2. Завдання курсу.
3. Структура курсу.
4. Проблематика курсу.
5. Методи стилістики.

6. Джерела стилістики.
7. Літературна норма мови.
8. Мовні норми.
9. Функціональна стилістика.
10. Загальна стилістика.
11. Стилiстика мови, її завдання.
12. Стилiстика мовлення.
13. Стилiстика художньої лiтератури.
14. Стилiстика ресурсiв.
15. Функціональна стилістика.
16. Зiставна стилістика.
17. Порiвняльна стилістика.
18. Iсторична стилістика (синхронна – диахронна).
19. Дiалектна стилістика.
20. Практична стилістика.
21. Стилiстика тексту.
22. Фоностилістика.
23. Лексична стилістика (стилістична лексикологія).
24. Зв'язок стилістики з iншими науками.
25. Поняття “стилiстика”.
26. Поняття мовного стилю.
27. Колорит.
28. Жанр.
29. Класифікація стилiв.
30. Стилiвовi рiзновиди української мови.
31. Поняття конотації.
32. Узуальна конотація.
33. Оказіональна конотація.
34. Стилiстичне значення, їхнi типи.
35. Орнаментака (ключові, наскрiзнi слова в художньому тексті).
36. Текст. Основні ознаки тексту.
37. Когерентність тексту (цiлiснiсть).
38. Когезія тексту (зв'язнiсть).
39. Лiнiйнiсть тексту.
40. Iнформаційнiсть тексту.
41. Завершенiсть тексту.
42. Членованiсть тексту.
43. Символи.
44. Архетипнi символи (природнi – культурнi).

Література до курсу

Базова:

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2. Бондарєва Н.О. Стилiстика української мови: навч. посiб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Четверта хвиля, 2010. 248 с.
3. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 256 с.
4. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови. Тернопіль, 2008.
5. Городенська К.Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2014. 124 с.
6. Дудик П.С. Стилiстика української мови: навч. посiбн. Київ, 2005. 368 с.
7. Зарицький М.С. Стилiстика української літературної мови. Київ: Парлам. вид-во., 2001.
8. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: Навчальний посібник. Львів: ПАІС, 2007. 400 с.
9. Кравець Л.В. Стилiстика української мови: Практикум: навч. посiбник для студ. філол. спец. вищих навч. закладiв. Київ: Вища школа, 2004. 200 с.
10. Культура української мови та практична стилістика: збірник вправ / Л.Г. Погиба, Л.М. Голіченко, Н.В. Кавера, І.В. Житар. Київ: КондорВидавництво, 2015. 202 с.
11. Мацько Л. І. Стилiстика української мови: підруч. [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; [ред. Л. І.

Мацько]. Київ: Вища школа, 2005. 462 с. – Режим доступу:
http://litmisto.org.ua/?page_id=7116

Допоміжна:

1. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне “я”. Київ, 2001.
2. Коваль А.П. Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ, 2001.
3. Костриця Н. Професійне мовлення та форми його вираження // Українська мова і література в школі. 2002. № 4. С. 49–50.
4. Любов Мацько. Українська мова в освітньому просторі. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009.
5. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посіб. Київ: Либідь, 2001. 240 с.
6. Струганець Л. Архаїзми у словниковому фонді української мови. Харків, 2000.
7. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя, 2002.
8. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В.М., 2015. 912 с.
9. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В. Евфонїчність української мови // Рідні джерела / Освітній науково-методичний журнал. Київ, 2003. № 2. С. 23–25.
10. Пентилюк М.І. Культура мовлення і стилїстика. Харків: Ранок, 2016. Ч.1. 100 с.
11. Пентилюк М.І. Культура мовлення і стилїстика. Харків: Ранок, 2016. Ч.2. 100 с.
12. Тищенко О. Стиль мови Інтернет-спїлкування в національному корпусі української мови. Лїнгвостилїстика: об’єкт – стиль, мета – оцїнка : зб. наук. праць. Київ, 2007. С. 362–372.
13. Чемеркін С. Українська мова в інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні. Київ, 2009. 240 с.
14. Шевченко Л. Стилїстика української літературної мови : функціональна діагностика тексту : навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. Кн. 2. 388 с.
15. Українська лїнгвостилїстика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / [за ред. д-ра філол. наук С.Я.Єрмоленко.]. Київ: Грамота, 2007. 368 с.
16. Babenko V.V. Communication as a component in professional activity of ukrainian language and literature teacher (Комунікація як складник фахової діяльності вчителя української мови і літератури). Science and education: trends and prospects: Collection of scientific articles. Taunton, United States of America: Aspekt Publishing of Budget Printing Center, 2018. P. 286–292.

17. Semino E., Culpeper J. Foreword. E. Semino, J. Culpeper. *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. IX–XVI.

Література, видана до 2000 року

1. Антисуржик: Посібник / За заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990.
3. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: Навч. посібник. Київ, 1998.
4. Вихованець І.Р. Таїна слова. Київ, 1990.
5. Єрмоленко С. Динаміка літературних норм // Українська мова. Ополе, 1999.
6. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ, 1999.
7. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ, 1987.
8. Коваль А.П. Ділове спілкування. Київ, 1992.
9. Коваль А.П. Культура ділового мовлення: Писемне та усне ділове спілкування. – 3-є вид. Київ, 1982.
10. Кононенко В.І. Символи української мови. Івано-Франківськ, 1996.
11. Культура української мови: Довідник / За ред. В.М.Русанівського. Київ: Либідь, 1990. 304 с.
12. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. Харків, 1982.
13. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. Київ, 1988.
14. Яворська Г. Генеза сучасних проблем нормалізації та кодифікації // Українська мова. Ополе, 1999.

Інтернет-ресурси

1. Українська мова в Інтернеті. URL: <http://www.novamova.com.ua>;
2. Уроки державної мови. URL: <http://mova.kreschatic.kiev.ua>;
3. Я розмовляю українською! URL: <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua>.
4. Українська мова: Енциклопедія. URL: <http://litopys.narod.ru/ukrmova/um113.htm>
5. Умови розвитку офіційно-ділового стилю української мови у 20-х роках ХХ століття. URL: http://linguist.univ.kiev.ua/Lingur/art_67.htm
6. Мова ділових паперів. URL: <http://bpapers.iatp.org.ua/?chapter=Style>
7. Частотний словник української поетичної мови. URL: <http://www.mova.info>.
8. www.msu.kharkov.ua/tc (Галузевий термінологічний центр)
9. <http://ulif.mon.gov.ua> (Український лінгвістичний портал)

10. <http://pravopys.vlada.kiev.ua> (Інтернет-сторінка, присвячена мовним питанням)
11. www.domivka.net/forum/archive/index.php/t-6037.html (Р. Рожанківський. Синтаксично-стилістичні риси науково-технічної мови)
12. <http://ulif.mon.gov.ua> (Електронні термінологічні словники. Структура і принципи роботи інформаційно-лінгвістичної системи “Український лінгвістичний портал” МОНМС України)
13. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua> (“Словники України”)
14. <http://dict.linux.org.ua> (Проект англійсько-українського словника технічних термінів)
15. <http://slovo.ridne.net> (Електронні версії словників термінографічної серії Слово Світ)
16. <http://www.slovnyk.net> (Великий тлумачний словник сучасної української мови)
17. <http://r2u.org.ua>; <http://krym.linux.org.ua> (Академічний російськоукраїнський словник за ред. А. Кримського)
18. <http://www.rosukrdic.iatp.org.ua> (Російсько-український словник сталих виразів)

Додаткова література (до тем практичних занять)

1. Серажим К.С. Фонетичні засоби стилістики: Навч.-метод. посіб. Київ, 1996.
2. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні. Ніжин, 2002.
3. Кочерган М.П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів, 1980.
4. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ, 1999.
4. Шляхова Н.М. Емоції і художня творчість. Київ, 1981.
5. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ, 2002.
6. Журавель Н.В. Засіб експресії – антонімія // Культура слова. 1981. № 20.
7. Сімонок В.П. Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу. Харків, 2000.
8. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. Київ, 1990.
9. Д’яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ, 2000.
10. Український молодіжний сленг сьогодні / Уклад. С.Пиркало. Київ, 1999.
11. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя, 2002.
12. Караванський С. Секрети української мови: Науково-популярна розвідка з додатком словничків репресованої та занедбаної української лексики. Київ, 1994.

13. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст.: (Зміни в лексиці) // Дивослово. 2000. № 4.
14. Коваль А.П. Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ, 2001.
15. Медведєв Ф.П. Фразеологія української мови. Харків, 1982.
16. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови. Київ, 1990.
17. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова / Ірина Фаріон. Івано-Франківськ, 2013. 313 с.